

Kirkens UNDERVISNING

TIDSSKRIFT FOR MEDARBEJDERE 1/93

Kædebrev

*Hvorfor en
børnesalmebog?*

*Salmetillæg og
børnesalmer*

Salmer der kvalmer

*Brug-og-smid-væk -
salmer*

Nyt fra FPI

Bøger og materialer

Salmer der kvalmer – og falmer

Arbejdstitlen for dette nummer af „Kirkens Undervisning“ har været „Salmer der kvalmer“.

Hvad er det, der gør en salme god? Hvad er det, der gør en salme kvalmende? Hvilke kriterier gives der for vurderingen af en salme? Og hvilke særlige krav må der stilles til salmer for børn og unge, som er den kategori vi her fortrinsvis har beskæftiget os med?

Det giver redaktionsgruppens medlemmer indledningsvis deres bud på i et kædebrev, hvor det ene brevs sidste linier har været eneste stikord for det næste.

Det fremhæves gang på gang – og med rette – at vi i Den Danske Salmebog har en salmebog af enestående høj kvalitet.

Denne kendsgerning indebærer en risiko for, at Grundtvig, Kingo, Brorson, Ingemann, Sthen m.fl. kommer til at lukke munden på efterfølgende salmedigtere, således at Den Danske Salmebog får en urørlig status.

Det kan derfor være på sin plads med en påmindelse om, at ikke alt i denne Salmebog er af lige høj kvalitet, hvilket Lars Tjalve påtager sig under overskriften „Salmer der kvalmer“.

En sådan påmindelse er ikke mindst aktuel i denne tid, hvor flere nye salmebøger er på vej eller allerede udkommet.

Børnesalmebogen „Gud ske tak og lov“ udkom i marts 1993. Medlem af redaktionsudvalget, Margith Pedersen, skriver om udgivelsen af den i „Hvorfor en børnesalmebog?“, og Finn Dyrhagen har set nærmere på indholdet af den.

Den salmebog, som endnu kun er på vej, revisionen af Den Danske Salmebog, forberedes gennem et salmebogstillæg, og vi har spurgt organist Margrethe Østergaard, medlem af kommissionen bag dette tillæg, om børnesalmernes plads heri.

Mens de få salmer finder vej gennem udvalgs og kommissioners nåleøjer, er der til stadighed brug for salmer, der aldrig vil få udødelig status, men har deres store berettigelse i situationen. Redaktionsgruppen har under overskriften „Brug-og-smid-væk-salmer“ gjort sig nogle overvejelser over det begreb, man også kunne kalde „lejlighedssalmer“. Salmer, som ofte falmer ved gentagen brug, men som i høj grad har deres berettigelse ved bestemte lejligheder.

Fem nyere og undtagelsesvis en gammel bog anmeldes på de sidste sider, hvor også Jens Kristian Krarup orienterer om det nyligt oprettede „Folkekirkens Pædagogiske Institut“.

KÆDEBREV

af Helle Krogh Madsen,
Finn Dyrhagen og
Lars Tjalve

3

Hvorfor en børnesalmebog?

af sognepræst
Margith Pedersen

5

En dansk salmebog som også er for børn og unge – en anmeldelse

af
Finn Dyrhagen

8

Salmetillæg og børnesalmer

af organist
Margrethe
Østergaard

10

Salmer der kvalmer

af sognepræst
Lars Tjalve

11

Brug-og-smid-væk-salmer

af Helle Krogh Madsen,
Finn Dyrhagen og
Lars Tjalve

13

Bøger og materialer

16

Forsideillustration:
Børge Ruby

Kædebre v

Kædebre v I

Det umiddelbare og første krav man må stille til en salme for børn og unge er – som ved alle andre salmer og sange – at der er kvalitet i både tekst og musik.

Det vil bl.a. sige, at tekst og musik passer sammen, således at de associationer musikkens klangbillede giver os understøtter tekstens ord og omvendt. Det er problemet ved at skrive „lejlighedssalmer“ på melodier, som børnene kender fra deres andre sange, at den frække Frederik eller Mariehønen Evigglad følger med over i den nye tekst. På den anden side synes jeg, det er sjovt engang imellem at lade børnene høre nogle melodier de kender, melodier fra deres verden, i kirkerummet, fordi der da for en stund bygges en hørbar bro imellem de to verdener.

Men som hovedregel synes jeg ikke det gør noget, at børnene for nemmer, at kirkens tekster og musik har deres egen tone – ligesom det, der siges derinde i øvrigt, ikke er noget man hører alle mulige andre steder. Vi skal ikke skjule, at det er et rum med en bestemt tradition, en ramme om et bestemt budskab ved i ord og toner at efterligne det børnene møder i fjernsynet, i børnehaven, i skolen o.s.v. Hvis sammenhængen hvori salmerne og musikken indgår er klar og relativt enkelt opbygget, tror jeg børnene begriber mere end vi ofte tror.

Forespurgt svarer lederen af Frederiksberg Kirkes Børne- og Ungdomskor igennem 10 år, Lis Vorbeck, at hun ikke har oplevet børnene afvise en sang eller salme,

fordi de ikke „forstod“ den. Derimod er de hurtige til at fange, om det er „noget ved“ melodien. Hvad enten det nu er rytmen i „Dansens Herre“ eller „This little light of mine“ (som mange af dem ikke forstår p.gr.a. sproget) eller sammenspillet mellem ord og toner i „Vorherre tar de små i favn“ eller „Jubilate deo“. Når vores dengang 5-årige et år til jul insisterede på at synge „Julen har bragt velsignet Gud“, fordi det var det, det handlede om, så er det temmelig præcist forstået – omend de traditionelle salmers gamle ord, som bekendt, også giver anledning til mindre fromme udlægninger, som den velkendte med „sneglen med hus, paryk og vanter“ og julens „Nu er sket til jordens held/lad os smelte Gabriel“. Sådanne eksempler kender de fleste, og de kan foranledige os til at tro, at børnene ikke „forstår“ det, salmerne handler om – underforstået at det ville de gøre, hvis ordene (og tonerne) var nogle andre. Det er selvfølgelig også tilfældet nogle gange, men forståelseskriteriet er ikke et tilstrækkeligt kriterium til vurdering af en salme. „Lyksalig, lyksalig“ er f.eks. ikke til at

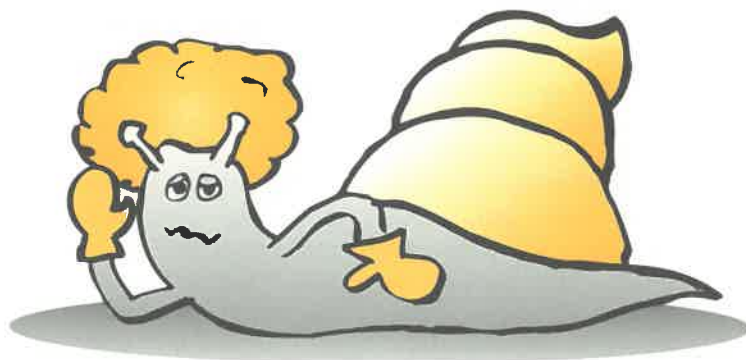
tage fejl af for hverken børn eller voksne. „Ingen kender dagen før solen går ned“ er formentlig en af de hyppigst citerede salmelinjer overhovedet, men det bliver salmen ikke en god salme af.

Omvendt kan man bruge år på at fatte en salme som „Sov sødt barnlille“ – som er en af de foretrukne „slagere“ i vores kirkes børne- og ungdomskor.

Sammenfattende mener jeg, at sammenhæng mellem tekst og melodi, egnetheden til fællessang, „digterisk“ kvalitet og forbindelseslinje til kirkens billedsprog og gudstjenestens tone i øvrigt må være nogle af de væsentligste kriterier samt erindringen om at børn ikke bare er „børn“, men forskellige individer, som gennemgående fatter mere end vi forestiller os.

Kædebre v II

Men det er svært at stille objektive kriterier op. På vort sidste menighedsrådsmøde havde vi salmevalget til diskussion i forbindelse med den nye liturgi, vi har taget i anvendelse. Det viste sig, at mens

to af menighedsrådsmedlemmerne gav udtryk for, hvor spændende det var at opleve nye salmer i gudstjenesten, ønskede en anden, at netop de omtalte nye salmer ikke blev brugt for tit; og argumenterne for de modsatte synspunkter viste sig at være de samme!

En salmes egnethed afhænger meget af, hvordan den virker i det konkrete: ligesom jeg har meget svært ved at vurdere en prædiken, som jeg læser i en udgivet prædikensamling, fordi jeg ikke har været tilstede, da prædiken blev afholdt, således har jeg det også med salmer: det er først ved brugen, at jeg kan vurdere dens egnethed. Er det en salme, som præst, organist og kirkesanger/kor kan finde sig (selv) i? Er den måde, som de forkynner budskabet på, i overensstemmelse med ordene og melodien i den pågældende salme?

Under et seminar om Liturgi-kommissionens betænkning om gudstjeneste-liturgien (den lilla), afholdt her i provstiet for en del år siden, kom især de nye kollekter af Anne Sophie Seidelin til debat. Mens jeg gav udtryk for, at de for mig gav en ny og spændende tilgang til dagens tekster og tema, måtte en af mine kolleger sige, at i hendes kirke (en domkirke) kunne de ikke bruges, fordi de lød forkert i kirkerummet. Og jeg tror, hun har ret! Formentlig vil hun krumme sine tæer lige så meget, hvis hun i sin kirke skal bede de nye kollekter, som jeg gør det, hvis jeg skal bede Veit Dietrichs kollekter, som de står i salmebogen.

Og sådan vil det også være med salmer: de skal kunne bruges af os til at formidle det budskab, vi er sat til at formidle – og der findes ikke objektive kriterier for, hvad der er en god salme, eller hvilke salmer der har kvalitet.

En salme er det udtryksmiddel, vi bruger for at give udtryk for det, vi ikke kan sige med vore egne ord eller følelser. Derfor skal en salme indeholde store ord – ord, som er så store, at vi ikke kan gabe over dem – men dog ord, som vi kan tage i vores mund.

For store ord er ikke lige store i Lille Grandløse kirke og i Roskilde

domkirke: ord, der er for små i kirken, kan sagtens være store nok – eller for store – i konfirmandstuen; og melodien, der er for stærk i kappellet, kan være alt for svag på spejdernes sommerlejr-gudstjeneste i det fri.

Kædebrev III

Men dermed er der så også peget på, at det afgørende, når det gælder nutidige salmer – eller bare den nutidige brug af salmer – er ikke uden videre et krav om kvalitet men om egnethed. De skal passe til situationen. Ordene skal falde naturligt i munden på dem, der skal synge dem. Og melodien skal give den konkrete menighed på spejderlejr, i kirken eller ved fri-luftsgudstjenesten i præstens indkørsel lyst til at synge lige præcis den salme.

Derfor bliver krav om kvalitet, når det hævdes alene og abstrakt, hjemløse. Der er ingen tvivl om, at K.L. Aastrups salmer har kvalitet både hvad teologi, traditionsbevidsthed og simpel håndværksmæssig kunnen angår. Der er heller ingen tvivl om, at ved en børnegudstjeneste ville de fleste af dem være malplacerede. Der vil Sten Kaalø være bedre – ikke for hans salmer er bedre (for det er de ikke), men simpelthen fordi de sprogligt falder naturligt på læben ved den lejlighed.

Jamen, er der ingen grænser for, hvad man kan synge, når bare det passer til lejligheden? Nej, det er der i virkeligheden ikke.

Men hvad vil det så sige, at en salmes tekst og melodi passer til lejligheden? Det vil sige, at den ikke må føles plat eller ufrivilligt komisk. Lige så vanskeligt det vil være at få en gennemsnitlig søndagsmenighed til at synge og klappe med på „han har den hele vide verden i sin hånd“ lige så selvfølgelig er den samme salme ved en småbørnsgudstjeneste.

Og lad det være sagt i samme åndedrag: ikke alle salmer bruger store ord. Der er faktisk en del, som bruger små ord om store ting. Og det er godt nok at bruge små ord til små mennesker. I FDF/FPF har man tradition for hvert år at

udsende en sangbog, der i mere end en menneskealder har heddet „March & Lejr“, men som også indeholder en del nye salmer. En del af dem holder en sæson, så er de brugt op og forsvinder. Og en del vise sig at kunne bruges en tid endnu. For sagen er jo også den, at en salmes duelighed kun kan godtgøres ved at prøve den. I modsætning til poesi i almindelighed, er salmer brugskunst: det er brugen – og brugbarheden – der bestemmer en salmes anvendelighed.

Vil det så sige, at som situationen er, så flyder alt, og alt kan være lidt godt? Nej, det vil det bestemt ikke sige. Men det betyder, at på samme måde, som vi efterhånden har accepteret, at søndagshøjmesen ikke er den eneste fuldgældige gudstjeneste, som alle andre på en eller anden måde skal ligne, så skal alle salmer heller ikke rettes ind efter den norm, som er givet med Den danske Salmebog. Det drejer sig om at indse, at enhver gudstjeneste har sin egen stil – og at forskellig stil kræver forskellige salmer. Et krav kan man imidlertid stille: håndværket skal være i orden – både hvad melodi og tekst angår. Små ord og upretentiøse melodier er ikke et udtryk for stil-løshed men for en anden stil. Ellers havner vi igen i det pinlige og det anmassende. Problemet omkring den rytmiske musik er, at den i sit udgangspunkt er en koncertmusik, beregnet til at høres (mildest talt) og klappes og skræles i med på. Vi har endnu til gode at skabe den tradition, der er et virkeligt udtryk for fællessang i rytmisk stil. Men der var engang, da det virkelig lykkedes at skabe både den danske sang og den danske salme-sang. Der er ingen grund til at tro, at det ikke også skulle lykkes denne gang.

Hvorfor en børnesalmebog?

I august 1989 mødtes et lille udvalg indkaldt af Det kgl. Vajsenhus for at vurdere behovet for en børnesalmebog.

Man anbefalede udgivelsen af en børnesalmebog på følgende baggrund. Der findes en del salmesamlinger på markedet, men de er stort set alle udgivet af organisationer og derfor målrettet til afgrænsede grupper. „Salmer og Kirkeviser“ havde på dette tidspunkt en del år på bagen og havde nået stor udbredelse. Den havde givet sit bud på nye muligheder for salmer for børn. Endvidere viste den på det tidspunkt netop udkomne „Bibelhistoriske sange og salmer“ andre veje mht. salmesang for børn.

I erkendelse af at „Den danske Salmebog“ er en meget stor og uhåndterlig sag for børn – for slet ikke at tale om, hvis man skulle ønske at synge både nyt og gammelt, så måtte man sidde med flere bøger ved siden af hinanden – nåede man frem til at anbefale udgivelsen af en børnesalmebog. Man anbefalede at udgive en børnesalmebog for alle danske børn til brug i kirken, (ved børne- og familiegudstjenester og til undervisning), i skolen (ved morgensang og i kristendomsundervisning m.m.) og i hjemmet.

Men man ønskede også at understrege, at denne udgivelse: Den danske Børnesalmebog skal være et supplement til og en vej ind i Den danske Salmebog.

Redaktionsudvalgets kommissorium

I foråret 1990 blev et redaktionsudvalg nedsat med en opgave at: udgive en børnesalmebog med 150-200 salmer og sange, således at der her var et fyldigt udvalg af kernesalmer fra Den danske Salmebog, et udvalg af nye og gamle bibelhistoriske sange samt et fyldigt udvalg af nye salmer og sange. Salmerne og sangene udvælges på en sådan måde:

1. at de alle kan anvendes ved børne- og familiegudstjenester
2. at de dækker trosbekendelsens led
3. at gudstjenestens indhold, kirkeåret, årets og dagens tider afspejler sig i hele udvalget.

Endvidere har det fra første færd været en forudsætning, at salmer fra Den danske Salmebog skulle optages i den form, hvori de er optaget i denne.

Alle salmer og sange skal forsynes med noder, dvs. en melodistemme med becifring.

Såvidt kommissoriet, og en foreløbig tidsramme satsede på udgivelse 15. august 1992!

Redaktionsudvalgets sammensætning

Redaktionsudvalget kom til at bestå – efter nogle ændringer i de første måneder – af seminarielektor Edith Aller, Hjørring, biskop Søren Lodberg Hvas, Aalborg,

kantor, organist og lærer ved Løgumkloster Kirkemusikskole Hans Chr. Magaard, Løgumkloster, musikkonsulent i Indre Mission Margit Skov Pedersen, Rinkenæs, friskolelærer Inger Margrethe Thanning, Nr. Lyndelse, samt cand. mag., sognepræst Margith Pedersen, Odense. Oprindeligt var et medlem af redaktionen for „Bibelhistoriske sange og salmer“ også med i udvalget, men da vedkommende meldte fra før arbejdet kom i gang, indtrådte organist Hans Chr. Magaard i stedet, idet redaktionsudvalget fandt det nødvendigt at have en organist med i arbejdet.

Salmebog for børn og konfirmander

Det stod hurtigt klart, at salmebogen også skulle dække konfirmandalderen, så den kunne bruges i konfirmandundervisningen. Dermed „skred“ indholdet i nogen grad, idet dette åbnede for salmer, som egentlig ikke hører hjemme i en decideret børnesalmebog, men som kom med, fordi vi fandt dem nødvendige og/eller ønskelige til konfirmandundervisningen.

Derfor endte vi også med en anden titel end den oprindeligt tænkte: „Den danske Børnesalmebog“. Mest korrekt ville det måske være at kalde den „Den danske Salmebog for børn og konfirmander“ – men det forekom nu alligevel for tungt og klodset. Vi endte – efter mange og lange overvejelser og efter en høringsrunde (se senere) – med en mere poetisk titel: „Gud ske

tak og lov“ som første titel – og det er da også bogens første salme – og med undertitlen : *“Den danske Salmebog for børn og unge”*.

Redaktionsudvalgets arbejde

Arbejdets første fase var en større indsamlingsfase. Det har med udgivelsen først og fremmest været hensigten at samle eksisterende gamle og nye salmer og bibelhistoriske sange, i mindre grad fremskaffe nyt stof. Udvalget har naturligvis gennemgået eksisterende salmebogstillæg og udgivelser af relevans for os: børnesangbøger fra de kirkelige børne- og ungdomsorganisationer, skolesangbøger, salmesamlinger, enkelte forfatters udgivelser, og vi har i mindre omfang kikket på norske og svenske salmebøger.

Fra disse kilder udvalgte vi i første omgang 300-350 titler, idet vi også foretog en udvælgelse af de egnede kernesalmer fra *“Den danske Salmebog”*.

Kriterier for udvælgelsen af salmerne:

I en blandet salmesamling med nyt og gammelt som i *“Gud ske tak og lov”* er det ikke muligt at være særligt konsekvent og fastsætte ét sæt kriterier for salmerne. Vi har i salmebogsarbejdet faktisk opereret med 3 sæt kriterier jvf. tredelingen af indholdet:

1. Kernesalmer fra *“Den danske Salmebog”* (DDS)
2. Nye salmer og sange
3. Nye og gamle bibelhistoriske salmer og sange

Udvælgelsen af kernesalmer fra DDS

I udvælgelsen af kernesalmer var kriterierne nogle andre end de nedenfor skitserede i afsnittet om nye salmer og sange for børn. En kernesalme er en salme, som er så central i vores fælles, danske salmetradition, så den ikke kan undværes i en samling med den særlige målgruppe: børn og unge (konfirmander). Her er der for mange salmers vedkommende ikke tale om en særlig velegnethed for målgruppen i kraft af enkelhed osv.,

men om at salmen hører med til fælles-godset. Nogle kernesalmer er udvalgt for at tilgodese kirkelige handlinger: konfirmation, dåb, og lejligheder, hvor der er mange børn/unge/familier i kirken.

Selve udvælgelsen af kernesalmerne var egentlig uden de store *“slagsmål”*, men slutresultatet er da også, at godt 1/3 af salmebogens 216 numre er gamle salmer (incl. gamle bibelhistoriske sange), hvilket må siges at være en temmelig stor del.

Udvælgelsen af nye salmer og sange for børn

I vores vurdering af de nye salmer og sange har mindst ét af følgende punkter været afgørende for, om salmen kunne optages:

- enkelhed i sprog og indhold
- prægnans – eller rettere: en vis originalitet – i fremstilling og indhold og i billedbrug
- udgangspunkt i barnets verden; evt. barnets konkrete, nære verden, i barnets erfaring af fællesskab, af naturen m.v.
- i konfirmandens/den unges spørgsmål til livet, til troen, om usikkerhed og tvivl
- sammenhæng og helhed mellem tekst og melodi.

Vi har endvidere ønsket at optage, hvad man kan kalde småbørnsalmer, som er salmer og sange præget af:

- stor enkelhed
- gerne et markant omkvæd
- evt. en ekkosang eller en anden form for mange tekst-gentagelser for vi har gerne villet bringe stof, som kan benyttes *“direkte”*, hvormed menes, at også mindre børn, som ikke kan læse, kan være med i fællessangen med det samme, og dermed opleve, at det, der foregår i kirken, ikke kun er noget fjernt og meget voksent, men at det også er for børn.

Vi vil med vores udvalg af salmer gerne tage børn alvorligt. Også i kirken og ved gudstjenesten må man have lov til at være barn og opleve, at her foregår noget, hvor der ikke på forhånd er sat et prædikat på: *“Kun for voksne!”*

Vi har i arbejdet ikke lagt særlige *“forståelses-kriterier”* til grund, forstået sådan at der ikke måtte være ord, som ikke uden videre kunne forstås. Problemet med mange gamle salmer er ikke bare uforståelige ord, for sådanne ord kan i høj grad fascinere børn, men de gamle salmer rummer ofte meget kompakte sammenhænge og komplicerede tankegange, som ikke er afhængig af et enkelt ords forklaring. Ikke sjældent møder man konfirmander, som nok ved, hvad ordene betyder, men alligevel ikke forstår, hvad helheden siger.

Udvælgelsen af bibelhistoriske sange og salmer

Der er ingen tvivl om, at vi her er ved den svageste del af *“Gud ske tak og lov”*. Vi har naturligvis ønsket at bringe gamle og nye salmer om de gammel- og nytestamentlige beretninger, gendigtninger af Jesus-fortællinger, for disse fortællinger er gode at synge om både i undervisnings- og gudstjenestesammenhæng.

Men udvalget af bibelhistoriske salmer og sange har været det mest problematiske, fordi de ofte er af kolossal længde. Grundtvigs bibelhistoriske sange er ofte på 15-20 eller flere vers og dermed ofte for

lange til gudstjenstebrug, f.eks. til børne- og familiegudstjeneste. Vi har som rettesnor her forsøgt at finde den korteste, sammenhængende udgave.

Endvidere „manglede“ vi adskillige centrale bibelske beretninger dækket ind, idet vi ikke fandt velegnede tekster. Så der er stadig nok at tage fat på for forfatterne!

Høringsrunde

Efter en grundig udvælgelsesproces endte vi med ca. 220 numre. På dette tidspunkt – før melodierne i alle tilfælde lå fast – valgte vi at holde en høringsrunde, idet vi ønskede at høre nogle udenforstående vurderinger af det foreløbige resultat. Vi sendte materialet til en række kirkelige børne- og ungdomsorganisationer og andre – og modtog nogle meget kvalificerede og særdeles konstruktive forslag. Nogle af svarene bestyrkede os i det, vi havde gjort. Andre kom med konkrete ændringsforslag, og atter andre kom med så vidtgående forslag, som vi ikke så os i stand til at tage med ind i arbejdet på dette tidspunkt.

En lang række organisationer blev spurgt om deres medvirken, og vi fik svar fra: KFUM-Spejderne i Danmark, KFUK-Spejderne i Danmark, KFUM og KFUK i Danmark, Folkekirkens Ungdomskor, FDF/FPF, Danmarks Folkekirkelige Søndagsskoleer og Børnegudstjenester, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer samt nogle enkeltpersoner.

Høringsrunden fik konkret indflydelse på antallet af småbørns-salmer, som blev forøget. Vi valgte at fjerne de 6 Christmas Carols, vi oprindeligt havde med, vi optog 5 sange fra Taizé-traditionen, samt en række enkeltsalmer blev taget op og vurderet igen.

Vort tilbagevendende problem har været at holde os indenfor de ca. 200 numre, som kommissoriet havde fastsat. Og vi endte som ovenfor nævnt på de 216.

Nye melodier

Det var udvalgets erklærede mål fra begyndelsen at få en række nye melodier til en del i forvejen kendte tekster, som man hidtil har benyttet lånemelodier til, og vi ønskede at erstatte nogle – efter vores mening – for ufolkelige melodier til nogle ellers udmærkede tekster med andre melodier.

Det var ikke muligt at udskrive en egentlig melodikonkurrence, så i stedet valgte vi at sende ca. 20 tekster til udvalgte komponister. Samtidig offentliggjorde vi ved en pressemeddelelse, at vi ønskede nyt melodistof, således at man kunne rekvirere teksterne. Interessen for at bidrage med melodier til udvalgets arbejde var overvældende, både fra de direkte opfordrede og fra andre, som havde set og hørt efterlysningen af melodistof.

Resultatet er blevet en række nye melodier i forskellige stilarter, og vi er glade for at kunne præsentere disse melodier, vel vidende, at man ikke får nye melodier i brug uden et vedvarende arbejde med disse ting i menigheden. Men vi

håber at have givet et bidrag til dette arbejde, således at melodier og tekster kan blive afprøvet, og så helheden kan blive vurderet.

I erkendelse af at de praktiske forhold ofte er anderledes, har vi dog også forsynet en række salmer med henvisninger til kendte melodier.

Salmebogen udkommer 29. marts 1992

Redaktionsudvalgets arbejde er snart til ende. I skrivende stund drejer det sig om korrekturlæsning, illustrationer, registre m.v., således at salmebogen kan udkomme den 29. marts 1993.

Udgivelsen vil blive markeret ved en festlighed i Aalborg Bispegård.

Til det første udvalgsmøde den 30. maj 1989 medbragte jeg min dengang 3 uger gamle datter: Julie.

Hun er nu 2 3/4 år, så det må snart være på tide, at hun – og mange andre – får salmebogen i hænde!

Vi håber, den må finde sin plads i kirken, i skolen og i hjemmene.

Illustration: Børge Ruby

En dansk salmebog, som også er for børn og unge – en anmeldelse

Gud ske tak og lov, bliver navnet på den nye salmebog, som Det kgl. Vajsenshus udgiver d. 29. marts – og dette initiativ må hilses med glæde.

Jo, det er en god ide at tage de yngste kirkegængere så alvorligt, at de også får en salmebog; for selvom vi kan have nok så mange gode meninger om, at kirken er for *alle*, og at der ikke skal tages særlige hensyn til nogle frem for andre, så må det stå klart for alle, at vi har et meget stort problem i Den danske Folkekirke; nemlig det problem, at vi ikke giver de nye generationer den hjælp og vejledning, der skal til, „for at de må blive i Kristus, ligesom de ved dåben er blevet indpodet i ham“. Vi beder ganske vist forældrene og fadderne om at påtage sig denne opgave, men da der som oftest ikke er nogen, der har givet *dem* den hjælp og vejledning, hvordan kan vi da forvente, at de skal give noget fra sig, som de ikke har? Og vi har siden 1975 været vidende om, at folkeskolen ikke *måtte* give den forkyndende hjælp.

Derfor nytter det ikke meget, at vi mener, at alle skal komme i kirke på lige vilkår og at ingen skal have særbehandling – for det *er* ikke lige vilkår, vi kommer til Guds hus med!

Derfor: „Gud ske tak og lov“, at der nu kommer en salmebog, som også tager hensyn til de skæve vilkår!

Jeg misunder ikke de menne-

sker, der har forsøgt sig med denne opgave! Det er næsten en umulighed, med de mange hensyn, der skal tages, når det bliver „officielt“. Og allerede navnet illustrerer dette: det er en god ide at undgå det alt for nærliggende „Børnesalmebogen“, også fordi kommissoriet er blevet udvidet til også at omfatte de unge. Men alligevel: det kan være, vi vænner os til det, men lige nu vil jeg nok have svært ved at annoncere, at vi skal synge „Gud ske lov og tak – nr. 117“.

Hvad indeholder denne salmebog så?

Gammelt og nyt imellem hinanden – og sådan skal det være. Problemet med de mange salmebogstillæg med udelukkende nye salmer har jo været, at mange sidder med en fornemmelse af, at der findes en „gammeldags“ salmebog og en „moderne“ salmebog. Og de tillægsord er ikke neutrale i vor tid. Men når det er sagt, vil jeg erklære mig uenig i, at den nye salmebog med 216 genoptrykker 76 af salmerne fra Den danske Salmebog, især fordi det til en vis grad er gået ud over de deciderede børnevenlige salmer, dvs. de er meget enkle og let sangbare salmer.

Skal det absolut være os voksne, der skal beslutte, at børnene ikke må synge „Vi vil synge højt om en glæde stor; det er julenat, Jesus kom til jord“, men derimod godt må synge „Se, hvor nu Jesus træder hen til den morderstad, endog man ham bereder så grumt et blodbad“? – for nu at give et eksempel på sal-

mer, der henholdsvis ikke er med og er med. Eller: hvorfor er „Skyerne gråne“ mon taget med, når „Guds kærlighed er strand og grønne enge“ ikke er med? Det første eksempel kunne vel begrundes med tekstens teologi, men det gælder vel næppe det sidste eksempel? Grunden er vel snarere, at Kingo og Grundtvig er mere vægtige forfattere end Dorte Roager Scharling og Anders Frostenson?

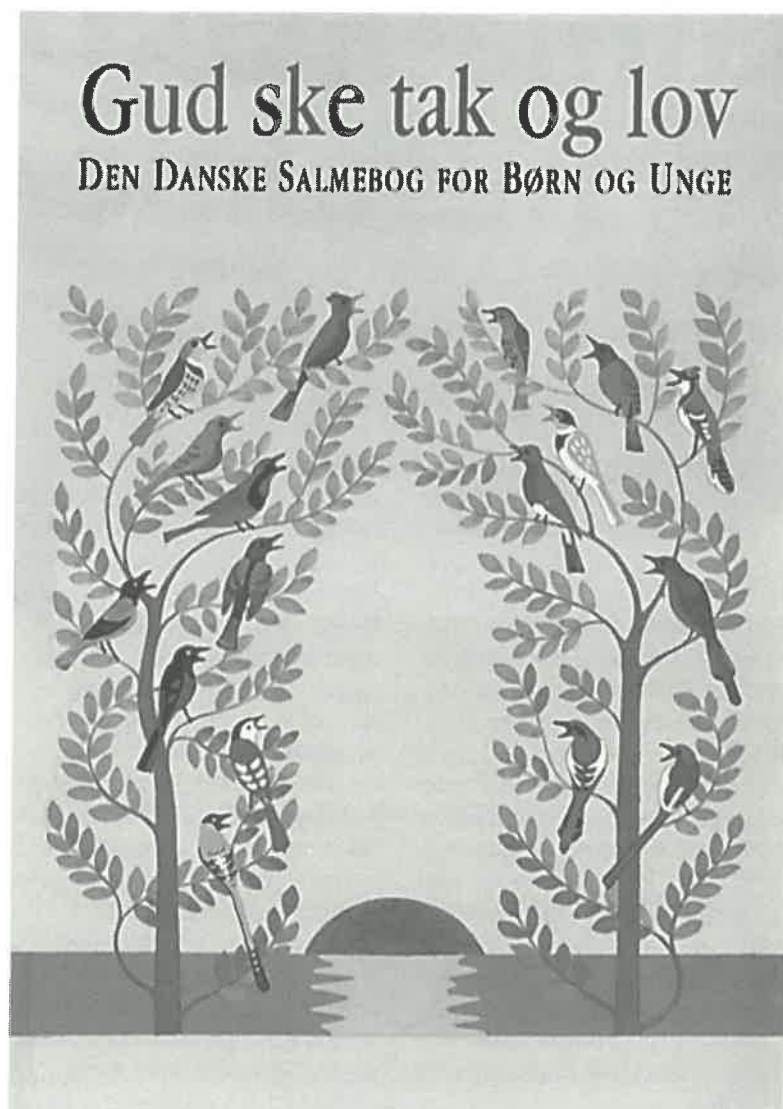
Hvor ville det være vidunderligt, hvis man kunne komme dertil, at en salmebog blev betragtet som noget, man kunne vokse fra! Det er, som om vi af en eller anden grund tillægger en salmebog en vægt, som den slet ikke kan bære. Som om det skal være kunst og ikke Gudsfolkets lovprisning, bøn og gudstjeneste på det sprog, som Gudsfolket taler. Som om vi næsten kun må synge salmer, der igennem generationer har vist sin levedygtighed og/eller som er skrevet af en anerkendt salmedigter. Der stilles alt for ofte krav til nye salmer om et kvalitetsniveau, som selv ikke Grundtvig altid kunne leve op til. Hvem har besluttet, at salmebøger skal udgives i stift bind og være næsten uopslidelige? Hvem har besluttet, at salmebøger ikke kan udgives i ringbind – eller fornyes hvert 5. år? (I FDF/FPF udgiver man en ny sangbog hvert år – og næsten alle 35.000 medlemmer fornyer den også hvert år!)

Alt dette være ikke sagt som en kritik af „Gud ske tak og lov“, for det fortjener den bestemt ikke. Jeg

synes, at den bærer præg af, at der er blevet arbejdet hårdt i redaktionsudvalget; jeg tror endda, at der har været lange diskussioner om enkelte salmevalg, for de fleste genrer er blevet repræsenteret. Mine bemærkninger går mere på den ballast – eller det åg – som lægges på skuldrene af de mennesker, der påtager sig at udvælge salmer til en salmebog i Danmark.

Jeg kunne have ønsket mig vægten skubbet lidt mere til den ene side, men jeg glæder mig til at få den i hånden og bruge den; og jeg tror og håber, at mange vil kunne bruge den som et redskab i den hjælp og vejledning, der må til, hvis de nye generationer skal blive fortrolige med den kristendom og den gudstjeneste, som deres forældre i dag alt for ofte føler som et fremmedelement, som ikke hører hjemme i deres dagligdag.

Jeg havde gerne set flere af de helt enkle sange/salmer, som kan synges med børn, der ikke kan læse (som f.eks. „vi vil synge højt“, hvor hver linje gentages efter forsangeren), men igen og igen er jeg også blevet glædeligt overrasket over at se salmer taget med, som jeg havde frygtet udeladt – og mødt nye salmer, som jeg glæder mig til at prøve. Og mon ikke også konfirmanderne vil skråle med på Hans Anker Jørgensens (på Kim Larsens melodi: „Papirklip“):

*Kirken har samlet os, flag er på stang,
kom nu I gamle, syng med på en sang,
bind for de unge en blomsterbuket,
syng, så det tungeste hjerte blir let.*

....

*Giv du os alle, til alt er forbi,
lykken at leve på livets parti.
Skriv os bag øret dit kærlighedsbud.
Vær du vor sol, når solen går ud!
Lykken er lang, livet er kort.
Salig er den, der tør give det bort.*

Jeg håber det!

Salmetillæg og børnesalmer

Om det kommende salmetillæg hedder det bl.a. i kirkeministerens målsætning: „Tillægget... bør kunne anvendes ved såvel folkekirkens ordinære gudstjenester som ved andre gudstjenester, herunder børne- og ungdomsgudstjenester.“

I denne passus fornemmer man hovedvægten lagt på de ordinære „voksne“ gudstjenester, hvilket bekommer vel, når man som udvalgsmedlem bearbejder den store mængde af nye salmer. Her kan man anvende sine begreber om forkyndelse, teologi, sprogkvalitet, lyrik, melodikundskab etc. uden problemer i indfaldsvinklen til arbejdet.

(Her og i det følgende ser jeg bort fra det forhold, at udvalget ofte er vældig uenige om disse begreber.)

Men når man nærmer sig den stofmængde, der har fået prædikaret „for børn“ hæftet på sig, fornemmer man kamelen bremse, idet den kikker på nåleøjet foran sig... Hvordan opsætte kriterier? Hvilke aldersgrupper af børn? Ikke-læsere eller konfirmander? Skal der danses, klappes og laves bevægelser til musikken? Skal melodien kun være poporienteret? Skal der tales „ned“? Eller skal man tværtimod fremhæve det uforståelige, stærkt kvalitative, som et element, der kan prente sig i barnet til ihukommelse i en voksen alder?

Tidligere var børn så sikre læsere, at ordrige bibelhistoriske sange

indgik helt naturligt i den kristne oplæring. Men i dette tilfælde vil bibelhistoriske sange ikke indgå som materialemængde i salmetillægget. Og den ordrige moderne børnesalme er passé. Men kan børnesalmens sprog så fænge, hvis det skal være kemisk rensset for sproglige friheder?

Uanset svarene på disse spørgsmål skal der handles, og udvalget anser en stofmængde på ca. 25-30 salmer som et „must“ på kommissoriets ordlyd. Udvalget er også orienteret om indholdet i den kommende BØRNESalmebog, og har derfor bestræbt sig på ikke kun at få gengangere, da man formoder, at børnesalmebogen vil vinde bred udbredelse. Dog er de allermest udbredte salmer til stede i begge udgivelser, f.ex. „Måne og sol“ (Hallqvist) og „Nu går solen sin vej“ (Lissner). Der bliver kun få salmer for de alleryngste – dels erkender vi det uhyre vanskelige i udvælgelsen for netop denne aldersgruppe – og dels mener vi, at børneklubben/søndagsskolen er det naturlige forum, og vi har – som før nævnt – gudstjenesten for øje. For børn „læserne“ vil jeg vurdere – ud fra min børnekorsmålestok og den aldersgruppe, jeg selv arbejder med (9-16 år) – vil der være 36-40 salmer, som jeg mener er tilgængelige i et klart nutidigt sprog. Herunder regnes salmer som „Brød, brød, markernes brød“ (Ola Cleve) og „Flammerne er mange“ (Frostenson). Det er salmer, som børn vil synge med glæde – især

når de indgår i det „faste“ repertoire.

Det vil ligeledes være interessant at iagttage, om nogle af de salmer som bliver udgivet med rytmisk inspireret og helt aktuel melodi, men egentlig med krævende (bibelkendskab) tekst, vil blive regnet for ungdoms- eller: appellerende til ungdommen – salmer. F.ex. en salme som „Se, hvilket menneske“ (Jørgensen, melodi: Wendler).

Sammenfattende tør jeg sige: Der er holdt en „streng“ linje på børnesalmeområdet, som vil være i mindretal i forhold til den øvrige salmemængde. Vi ønsker at placere børnesalmer sammen med det andet stof og ikke i et særligt „ghetto“ afsnit.

For det er netop en salmes adelsmærke, at den er lige talende til både børn og voksne.

Salmer der kvalmer

Den Danske Salmebog er verdens bedste og en enestående poesibog. Det er en påstand, man ofte møder, og den er indlysende rigtig. Der er virkelig mange gode salmer i vores salmebog. Og det er en enestående situation, som mange andre kirker må misunde os, at vore salmedigtere ikke blot er gode kristne tillige blandt deres samtids bedste digtere. Alligevel er det ikke kun roser eller markblomster, buketten indeholder. Der er også en del tidsler eller rajgræs iblandt. Nogle af det er den simple grund, at de er dårlige oversættelser. Men vi kan godt selv leve varen, når bundfaldet skal præsenteres. De følgende ti er blandt de værste, tror jeg. Men se selv, og døm selv!

Hvad gør en salme til en dårlig salme? Det gør tiden og stedet! En god salme skal være et gyldigt udtryk for den konkrete menigheds gudstjeneste, men en række tekster – også af vore „store“ salmedigtere – er påduttede og hovmesterende. De kan godt være gode religiøse eller kristne digte, et gyldigt udtryk for den pågældende digters egen tro og holdning, men i det øjeblik, de skal synges af menigheden falder de igennem.

Tiden kan slide på ord, så det der engang var gangbar symbolik og dækkende ord, nu fremstår som floskler. Man skal ikke få vadmelsfornemmelser eller – modsat – mærke duften af kongerøgelse, når man går i kirke.

Kan man stadig synge „søde Jesus“ eller „søde Gud“? Eller har ordet sød i den grad ændret betydningsindhold, at der i dag skal andre ord til, hvis de skal være udtryk for vores bøn og vores lovsang? Kan vi stadig uden videre anråbe Gud som „Kongernes Konge“ eller „Du drotters drot“? Enevældens tid er ihvertfald forbi, og dermed har de symboler mistet en del af deres oprindelige indhold.

Det drejer sig i salmerne ikke om „svære“ ord, som måske behøver en fodnote i salmebogen. Det drejer sig om ord, der i dag høres på en anden måde, end de gjorde oprindeligt – eller måske slet ikke høres.

Her kommer så mine ti værste:

1.

Til nr. 1 udnævner jeg salmebogens nr. 21 „Nærmere, Gud, til dig“. Oversat af Henry Ussing efter engelsk forlæg. Melodien er ikke god i den forstand, at man kommer til at strække en række stavelser i omkvædet til det komiske. Tekstens udgangspunkt er Jakob og Himmelstigen, men Jakob dog som bekendt trøstet videre og salvende så vist ikke stenen med sine tårer. Han var opsat på at nå frem til morbror Laban og finde sig en kone. På dansk er linjen „og har til leje kun/ stenen så hård“ ydermere misforsåelig. Ejer han ikke stenen? Er han så fattig, at han må nøjes med at le

je den? Tonen er sentimental på grænsen til det uægte.

2.

Som nr. 2 placerer jeg endnu en oversættelse: nr. 659 „For alle helgen“. Den bruges vist en del – især på grund af Ralph Vaughan Williams flotte melodi, som let får én til at synge hen over vrøvlet. Den oprindelige engelske tekst er god nok, og Johannes Johansen har for nylig præsenteret en langt bedre gendigtning. Teksten i DDS er håndværksmæssig dårlig, men det kræver også håndelag at skulle rimme hele tre gange. Man kan være skeptisk over for rimene i 1. vers: tro/ ro/ fro/ – men det går helt galt i 2. vers med rimene „hus/ brus/ gus“. Dertil kommer, at salmen i sin hinsidighedslængsel præsenterer en uforfalsket pilgrimsmyte, som ikke engang Ingemann i Dejlig er Jorden svinger sig op til: jorden er en jammerdal, „sjælens møje“ er „tung og striden lang“.

3.

DDS nr. 527: Ingemanns „Til nådens store åndefest mig kalder Herrens stemme“ falder først og fremmest på den indledende sætning. Vi kan ikke længere bruge ordet ånd på samme uproblematisk måde, som Ingemann. Man må tro, det drejer sig om en indkaldelse til spøgelsernes generalforsamling. Dertil kommer, at der er en tilsyneladende uanfægtet undsigelse af alt jordisk. Sammenligner man med Grundtvigs nr. 526 „verden, o

Verden! hvis frister du mig endog under hårene hvide?" så er forskellen tydelig. Hos Grundtvig er der spændvidde, hos Ingemann kun jammer. Så er der mere guds i nr. 111 Dejlig er Jorden, hvor spændingen mellem pilgrimmens vej og jordens „favre riger“ fastholdes.

4.

DDS nr. 105 Hammerichs: „Hil dig, barn, i krybben lagt,“ som er en salme, der afmægtigt forsøger at få julens budskab til at gå i spænd med 2. juledags evangelium og lektie om Stefanus' stening. Salmen glider ud i det sentimentale, når det om Stefan hedder „derfor han så sødelig/ slumred ind til Himmerig/ på sin stenseng uden harme/ som et barn i moders arme“, hvorom man nok må sige, at de linjer gør Apostelhistoriens magtfulde fortælling til sentimentalt sludder.

5.

DDS nr. 329: Olfert Richards „Ungdommens Frelser“, som med sin idealisme ikke undgår det nuttede. Det er en salme, der forkynner kristelig stræbsomhed med sejren „over det lave“ som endemål. Derfor bliver festen ikke fest for alvor men højst lidt fornøjet festivitas.

6.

DDS nr. 330: Blichers „Ud går du nu på livets vej“, som formentlig er kommet med, for at der også kunne være noget af den store digter. Men det er og bliver det poesibogvers, det var skrevet som – en række snusfornuftige og så rigtige vers, der prædiker sund almuemoral. Den er anbragt blandt konfirmationssalmerne og harmonerer formentlig godt med mangan en konfirmationstale.

7.

DDS nr. 14 Brorsons „Du er alene, store Gud, al pris og ære værdig“ og det kan man jo vanskeligt være uenig med ham i. Men salmen kan ikke sige sig fri for en vis selvgothed f.eks. i vers 2: „Men ser vi os i verden ud/ fra en til anden ende,/ hvor er den blind og døv, o Gud/ til dine ord at kende“. Her bliver det til „dig, Gud – og mig!“ og salmen

falder på holdningen: Her sidder vi i kirken og ser ud på den ugudelige verden! Er det da ikke altid sådan hos Brorson? Sammenlign f.eks. med nr. 450 „Hjerte, lad dig ej indbilde/ at du er af Gud forstødt“ – der er holdningen en anden, selv om teologien ikke er det. Men selvgotheden er her borte.

8.

DDS nr. 653 „Tænk, når engang den tåge er forsvunden“ af W.A. Wexels, som med sin „smil gennem tårer“-teologi står i voldsom modsætning til både Grundtvigs „at sige verden ret farvel“ eller Kingos „Far, verden, farvel“. Dertil kommer, at den nu næsten fremstår som en trafik-sikkerhedssalme. Det er nu engang ikke rart med tåge!

9.

DDS nr. 673 „Solen stråler over vang“ af C.J. Brandt, som kommer betænkelig nær de indstillinger, man ofte rejser mod de nye børnesalmer: at de fremstiller Gud som en rar far og jorden som en dejlig have. Det er en rigtig kolonihave-salme, som man – hvis man vil have naturlyrik til pinse, kan sammenligne med Boyes „Naturen holder pinsefest“, der – selv om den bevæger ad de samme baner – folder sig langt flottere ud.

10.

DDS nr. 344 „Udrundne er de gamle dage“, hvor det for en enkelt gangs skyld lykkes Grundtvig at præstere en salme uden ét kristeligt ord. Det er omtrent så morsomt som Ærbødigs „Referat af Redaktør Koppels Prædiken ved den borgerlige Konfirmation“: „Og vel er tiden hård og trang/ med bedre blir den nok engang,/ hvis altså ikke den blir værre./ Derover er man ikke Herre.“ På samme måde Grundtvig: „Mens graven kastes, vuggen gynger,/ så immer sig igen forynger/ hver ædel slægt i syd og nord/ og mindet om Guds miskundhed/ forplanter sig til sidste led“. Det skyldes vistnok, at Grundtvig skrev salmen/sangen til skolebrug, hvor der også var jødiske elever – men hvad skal den i en salmebog?

– Og alligevel må det så understreges, at selv om der blandt salmebogens 754 numre er mange, som aldrig bliver brugt – især af Brorsons – så er det svært at finde direkte dårlige salmer. Kvaliteten er faktisk iøjnefaldende. Men det er til gengæld ikke svært at finde rigtig mange, som ikke kan bruges uden udførlige forklaringer om tiden, fordi ordene i dag er kommet til at betyde noget andet – og fordi kristendomsopfattelsen er blevet en anden. Leder man efter salmer til en børne- eller ungdomsgudstjeneste opdager man, at det er ret få, der kan bruges. Det er ikke en dom over Grundtvigs, Kingos eller Brorsons salmer. Det er heller ikke en dom over nutiden. Det er blot en konstatering af et voldsomt svælg mellem forskellige tiders livsopfattelse. Der er sket et skred i bevidstheden – og af den grund er nye salmer påkrævet.

Brug-og-smid-væk-salmer

I Danmark har vi en udbredt tradition for at skrive sange til forskellige lejligheder – fødselsdage, konfirmationer, bryllupper, jubilæer etc. På Dansk Folke-mindesamling kan de oplyse, at det er noget karakteristisk dansk. Andre steder kaster almindelige mennesker sig ikke i samme omfang ud i at rime om og til hinanden; og selvom ikke alle resultaterne af sådanne rimerier er lige sangbare eller poetiske, så er det dog en fin, folkelig tradition.

Så hvorfor ikke en gang imellem lade den omfatte også kategorien salmer?

De lejlighedssange, der skrives og synges ved andre former for fester end gudstjenester, har som væsentligste kvalitet, at de knytter sig tæt til den situation, hvori de bruges. Det samme gælder lejlighedssalmerne. De er skrevet til netop dén forsamling mennesker efter at de har hørt netop dén prædiken.

Generelt er det ikke et tilstrækkeligt kvalitetskriterium, men det er det lejlighedsvis.

F.eks. når menigheden en dag består af overvejende ikke-læsende små mennesker, og præsten har prædiken over Matt. 5,14 – „I er verdens lys“, da kan det give mening at synge en enkel kanon skrevet til lejligheden: Mel.: Mester Jakob

Hvad gør solen?
hvad gør solen?
Skinner ned,
skinner ned.
Gi'r os liv og varme,
gi'r os liv og varme,
dig og mig,
dig og mig.

Hvad gør lyset?
hvad gør lyset?
Lyser op,
lyser op.
Gi'r os liv og varme,
gi'r os liv og varme,
dig og mig,
dig og mig.

Vi kan også,
vi kan også,
lissom lys,
lissom lys,
give liv og varme,
give liv og varme,
du og jeg,
du og jeg.

En sang eller salme skrevet til lejligheden kan måske være med til at få gudstjenesten til at træde tydeligere frem som den fællesskabsstiftende fest, den er. Noget, man er deltager i og ikke tilskuer til. Lejlighedssalmerne kan være med til at nedbryde forestillingen om, at gudstjenesten er et tungt show bestående af ting, der bare SKAL siges, gøres og synges.

Helle Krogh Madsen

Haves: salmebog Ønskes: ringbind

I en tid, hvor salmers værdi ofte afhænger af deres alder, kunne det være sjovt at prøve at vende det om. Hvis man kan bede børn om at illustrere alteret eller væggene i en kirke, hvorfor kan man så ikke også få dem til at skrive en salme?

I begyndelsen viger jeg selv tilbage fra tanken, fordi det jo er svært at skrive en salme: indholdet skal være korrekt teologisk, versfødterne skal passe – og teksten skal rime. Kan børn kom det? Ja, hvorfor ikke? For en billedkunstner ville nok betakke sig, hvis vi påstod, at billedkunst kunne børn sagtens tage sig af, men salmedigtning er for svært! Så hvorfor ikke gøre forsøget?

Så har man en børnegruppe – eller en voksengruppe! – eller kan man bruge et par konfirmandlektioner, så bør det prøves!

Det er nok meget vigtigt, at man fratager dem den opgave, det er at få versfødter og rim til at passe med det samme. For det vil låse og binde så meget, at det bliver rim og fødter, der kommer til at udgøre salmen. Lad i stedet indholdet være det centrale: hvad skal salmen indeholde? – Og vær på forhånd bevidst om målet med salmen: er det en salme, der udtrykker vores tanker og følelser overfor gud? eller vil I hellere prøve at lade salmen være Guds tale til os?

Find måske endda frem til en melodi, som er let og som ikke

kræver for meget rim. Begynd i det små! Og lad alle opfatte dette som en brug-og-smid-væk-salme, der – ligesom en lejlighedstale eller en egen bøn – kun er beregnet til engangsbrug. Det kan selvfølgelig være, at salmen bliver så god, at den kan bruges igen, men lad være med at forvente det.

Lad fantasien arbejde – leg ord-lege med hinanden („Skibet er ladet med...“) og lad hellere store grupper arbejde sammen end enkeltvis.

Det ville være flot, om vi kunne synge en salme til børnegudstjenesterne eller til juleafslutningen, som var skrevet af os selv – men lad os endelig få lov til at synge med allesammen; dvs. mangfoldiggør den i stedet for at lade nogen synge den solo – en salme skal synges i fællesskab og ikke foredrages. *Finn Dyrhagen*

Hvad laver vi med de småbørn, som ikke kan læse?

Det eneste vi ikke må lave med dem er discount-gudstjeneste: „Vi nøjes med de tre første vers“ – selv om vi jo ofte har måttet gøre det. Men det bedste er salmer, der ikke skal reduceres eller høvles ned – altså salmer på deres eget niveau.

Hvad gør vi så? Ja, så griber vi til flip-overen med illustrationer, der enten er præfabrikerede eller som med en hurtig-tush ridses op. Eller vi gør det samme på overhæderen. Og det er godt nok. Sådan har mange småbørn fået hjælp til at lære „Op al den ting“ eller „Nu titte til hinanden“. Det kræver ikke de store kunstneriske egenskaber at tegne genkendeligt.

Man kan også med udbytte gøre noget andet: man kan indlede gudstjenesten med at „prøvesynge“, dvs. nu skal vi se, om vi kan finde ud af det. Vi prøver det lige igennem – og når det så undervejs i gudstjenesten er „alvor“, så kan vi! Det er selvfølgelig lige meget alvor begge gange, men den måde at gøre det på giver en afslappethed, som både præst, organist og de øvrige medvirkende har godt af.

Man kan også lave salmer selv. Det bliver som regel ikke særlig

mindeværdigt, men det går an. Det er en slags éngangssalmer eller „brug-og-smid-væk-salmer“, som gør udmærket fyldst lige i øjeblikket, og da det jo er der, de skal bruges, er der ikke noget i vejen med det. Der er ikke nogen grund til at lade sig skræmme af det guldrandede præg, der er over mange af vore kærnesalmer. Det er slet ikke dem, vi skal konkurrere med. Éngangssalmerne opfylder et helt andet behov.

I mange år har vi, når vi var på sommerlejr i vores lokale FDF-kreds til morgenandagten lavet vores egne bønner og salmer. Bønnerne havde de ikke svært ved at lave. De blev ofte dejligt konkrete. Og salmerne? Jo, sommetider rimede de; som regel gjorde de det ikke, men de fungerede i sammenhængen. De er selvfølgelig de mest kendte melodier, der holder for: I østen stiger solen på. Jeg véd en lærkerede. Skorstensfejren gik en tur – samt en del FDF-sange, hvor melodien ligeledes ligger i rygmarven. Ved sådanne lejligheder savner man hverken orgel eller guitar! Der synges simpelthen af kar-sken bælg.

Allerbedst er det, hvis man kan sørge for et omkvæd, som man begynder med at indøve. Eller hvis nogle linjer i hvert vers gentages. Så kan man nemlig bruge første gang til at lære linjen og synge den for fuld udblæsning anden gang.

Her er et par eksempler på absolut ikke guldrandede salmer, der nogle gange er brugt ved børnegudstjenester i Asminderød Kirke.

1. Fastelavnsgudstjeneste med altergang:

(Mel. Kan du gætte hvem jeg er)

Kan I gættet hvad vi skal?

Kan I gætte hvad vi skal?

Ja, vi skal holde altergang med brød og vin og megen sang!

Kan I gætte hvad vi skal?

Kan I gætte hvorfor det?

Kan I gætte hvorfor det?

Fordi det er Guds kærlighed, han rækker os sin glæde ned.

Kan I gætte hvorfor det?

Kan I gætte hvad der sker?
Kan I gætte hvad der sker?
Vi hører om hvad Jesus sa',
før han blev dræbt den sidste da'.
Kan I gætte hvad der sker?

Kan I gætte hvem vi er?
Kan I gætte hvem vi er?
Vi er Guds glade børneflokk,
og det er osse mer' end nok.
Kan I gætte hvem vi er?

2. (Mel. jeg ved en lærkerede)

Da Jesus gik på jorden
og lærte folk om Gud,
så blev de meget glade,
hvor trist det end så ud.

Men lige før han døde,
han gav dem vin og brød:
Når I nu spiser dette,
så husker I min død.

Og når vi spiser brødet
og får en smule vin,
så hører vi ham sige:
Nu er du blevet min!

3. (Mel. Fra Engeland til Skotland)

Da Jesus gik i ørknen
og tørstede og led,
så kom den lede djævel frem,
og han blev bare ved.
- For djævelen er fræk,
og han er ingens ven.
Hvergang man tror, at han er væk,
så er han der igen.

Han smiskede og sagde:
Hvis nu Guds søn du er,
så tryller du de brød til sten,
som heromkring du ser.
- For djævelen er fræk...

Men Jesus svarede Satån:
Hvad er det dog du tror?
Vi mennesker spiser godtnok
brød
men lever af Guds ord.
- For djævelen er fræk...

Så gik de op på bjerget.
Der stod de begge to:
den hele verden gir jeg dig,
hvis du på mig vil tro!
- For djævelen er fræk...

Men Jesus svared hånligt:
Mon ikke selv du ved,
at Gud han har al magt på jord.
Se, det var ren besked.
– For djævelen er fræk...

Han førte ham til templet,
og nok en gang han sa':
Spring bare ud, så skal Gud nok
dig i sin hånd fast ta'.
– For djævelen er fræk...

Og Jesus svared djævelen:
Jeg leger ej med Gud.
Nu er jeg meget vrede på dig,
se helre og kom ud!
– For djævelen er fræk...

Den dag, da Jesus kæmped
med selve djævelen,
da viste han os mennesker,
at Gud er vores ven.
– For djævelen er fræk.

4. (Mel. Hist hvor vejen slår en bugt)

:/: Jesus gik til Jordans flod
lige hvor Johannes stod :/
Da han steg i vandet ud,
duen kom som sendt fra Gud,
satte sig på Jesu hånd.
Det var tegnet på Guds ånd.
Himlen genlød af Guds stemme:
aldrig I min søn skal glemme.

:/: Jesus gik til Jordans flod
lige hvor Johannes stod :/
Lissådan blev vi engang
båret under salmesang
hen i kirken for at få
Guds velsignelse som små.
Dåben er vor fælles gave,
så Guds fred vi her kan have.

:/: Jesus gik til Jordans flod
lige hvor Johannes stod :/
Folk blev døbt i hobevis,
glade sang de Herrens pris.
De sprang ud i flodens vand,
dypped sig og gik i land.
Livet nyt for dem begyndte.
Det var, hvad han dem forkyndte.

– Altså på ingen måde mester-
poesi, men en uhøjtidelig måde at
få den tilstedeværende menighed
af børn og forældre m.v. til at syn-
ge med på. Den slags salmer skal
selvfølgelig ikke stå helt alene. De

kan passende blandes med mere
kendte – og lødige. De anførte ek-
sempler er lige netop lejligheds-
salmer. De er blevet brugt en en-
kelt gang eller to – og har så veget
pladsen for andre selvgjorte.

Om salmesangsaftræ

Det er en god idé at synge sammen.
Gælder det de traditionelle salmer,
kan man som regel uden videre få
organisten til at være med. Og gæl-
der det nye salmer, kan man gøre
det samme. Eller man kan alliere
sig med den lokale musikskole,
hvor der ofte vil være børn og un-
ge, der gerne vil medvirke.

En salmesangsaftræ bør have en
nogenlunde fast sammenhæng.
Det er oplagt at tage de store
Kingo, Brorson, Grundtvig, Inge-
mann. Eller man kan tage de nye,
hvis melodier egner sig til orgel:
Johannes Johansen, Sten Kaalø,
Jørgen Gustava Brandt.

Det er jo ikke bare meningen, at
der skal synges. Vi skal have øjne
og ører op for tekst og melodier.
Gælder det traditionelle salmer,
kan man ofte med udnytte prøve
forskellige melodier af og foretage
en sammenligning – eller måske li-
gefrem en afstemning. Man vil op-
dage, hvordan en uventet melodi
skærper sansen for tekstens ind-
hold. Findes der en litteraturkyn-
dig i menigheden, så lad ham/hen-
de gennemgå teksterne og fortælle
om digteren og salmernes tilbli-
velse. Biblioteket hjælper som re-
gel gerne med relevant litteratur.
Men under alle omstændigheder er
der et fremragende hjælpemiddel i
Møllehaves nye salmebog „Danske
Salmer“ (1992), hvor han dels har
skrevet korte biografier til de en-
kelte digtere, dels har et par frem-
ragende essays dels om sit eget
forhold til salmer, dels om hvad en
salme i det hele taget er. Bogen
spænder fra Hans Christensen St-
heen til Sten Kaalø, så der er nok at
tage fat på.

Vælger man at lade en aftræ
handle kun om nye salmer, er der
fin lejlighed til at diskutere, hvad
en salme i det hele taget er. Også
her er der en del salmer hos Mølle-
have. Og ellers kan man gå til nog-
le af de samlinger, som Sten Kaalø,

Møllehave selv, Hans Anker Jør-
gensen, Lisbeth Smedegaard An-
dersen og Johannes Johansen har
udsendt. Eller man kan prøve at se,
hvor mange salmer der i grunden
står f.eks. i FDF/FPFs March &
Lejrsangbog – eller man kan bruge
„Salmer og Kirkeviser“.

Hvor mange salmer skal man
synge sådan en aftræ? vel en 6-8
stykker. Det er vigtigt, at de for-
bindende kommentarer ikke bare
bliver småsnak men en hjælp til at
forstå teksterne. Evt. kan man
bede unge fra FDF eller Spejderne
om at udvælge og kommentere
nogle af salmerne. Det ville så føre
til en god samtale mellem de for-
skellige grupper i menigheder. El-
ler hvad med at bede nogen fra me-
nighedsrådet om at vælge og kom-
mentere? Der er nok at tage fat på!

Lars Tjalve

materialer

Bøger og

Forleden faldt jeg over en salmebog i en antikvarforretning:

„SALMER til brug ved FRILUFTSGUDSTJENESTER“

– udgivet af „et af Biskoppen over Københavns Stift i Forbindelse med Storkøbenhavns Provst – nedsat Udvalg til Afholdelse af Friluftsgudstjenester på Sommersøndage i Hovedstadens Omegn“.

Der er aftrykt en enkel liturgi (fast salme: „Til himlene rækker din miskundhed, Gud!“). Den er ikke dateret, og salmerne (103 i alt) er alle taget fra „Salmebog for Kirke og Hjem“, så der er ikke nye eller anderledes salmer at finde i bogen, men den viser, at der på et tidspunkt har været taget officielt initiativ til at udgive et lejlighedssalmehefte, og at den danske folkekirke enten har opfordret til friluftsgudstjenester eller har konstateret, at det hyppigt skete og derfor har følt sig foranlediget til at imødekomme et behov.

Det var måske et initiativ, der burde følges op?

Finn Dyrhagen

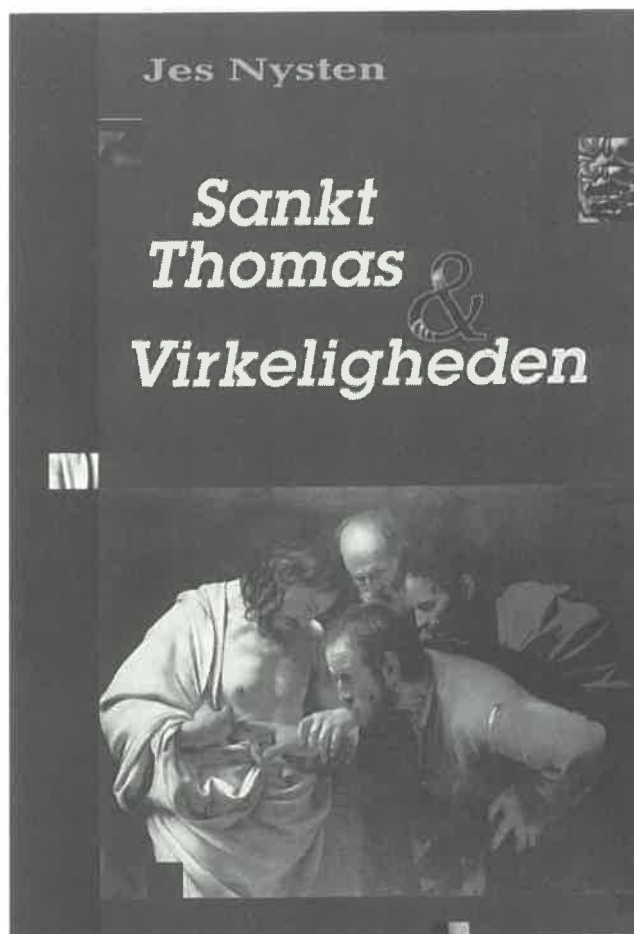
Jes Nysten: Sankt Thomas & Virkeligheden

176 sider, illustreret.
Kr. 185,- Forlaget Anis.

Som underviser i kristendom for unge voksne på en højskole er det ofte umuligt at finde lige den fremstilling af den kristne tro, som på én gang er let tilgængelig, har et nutidigt sprog og samtidig går i dybden med sagerne og provokerer til debat. Jeg mener, jeg har fundet bogen nu, nemlig Jes Nystens Sankt Thomas & Virkeligheden.

Titlen kan virke lidt underlig, men det er disciplen Thomas fra Johannesevangeliet, der med sin tvivl og sin tro er guiden gennem den kristne troslære.

Bogen er delt op i to hovedafsnit: 1) Troens udtryk og 2) Troens indhold. I det første afsnit gennemgår Jes Nysten kirken og dens gudstjeneste, bekendelse og bibelen. Her fastholdes bogens grundtanke, at det gælder for os på samme måde som med Thomas, at det er *mødet*, der fører til tro. Og ligesom Thomas har svært ved at „se“ det og forstå det, „så roder og bakser vi også med detaljer, enkeltdele og spørger derudfra: Jamen er dét Kristus, eller er dét Kristus, hvad for en lille del kan jeg få „fat i“, så jeg kan få hånd om ham!“ Nysten bruger her bogens forsidebillede, som er Caravaggios maleri af Thomas (1602). I afsnittet om bibelen og bibelsyn kommer Nysten uden om de traditionelle positioner ved at

karaktarisere Bibelen som „åben“ i den forstand, at den er åben for tro eller tvivl i vor forståelse af, om Jesus fra Nazareth virkelig er den, han siger at være. Bibelen er netop ærlig og troværdig, fordi den hele tiden åbent vedkender sig uroen og tvivlen.

I det andet hovedafsnit om troens indhold gennemgår Jes Nysten lidelsens og det ondes problem, Guds begrebet og menneskesynet, som troen på den opstandne Kristus.

I en række eksempler: jordskælvet i Lissabon (1755), Auschwitz, Jobs-bogen beskrives det ondes problem – og de gængse forsøg på at løse problemet. Med inddragelse af skabelsesberetningens forkyndelse af Guds kamp mod kaosmagterne og deres over-

vindelse i selve skabelseshandlingen kastes der lys over lidelsen og det onde. Lidelse og det onde bortelimineres ikke af en almægtig Gud. Men Gud sætter en grænse for det. Han *kæmper* imod det – og vinder.

Mange andre temaer i bogen kunne fremhæves. Der er blot tilbage at nævne, at bogen er godt illustreret med værker fra klassiske og moderne kunst, som tilmed bruges til at tolke med på kristendommens indhold. Historier og eksempler fra verdenslitteraturen er ligeledes med til at lette fremstillingen og sætte den i relief.

Det er en fin bog Jes Nysten har skrevet til den kirkelige undervisning.

Henning Nørhøj

**Gunda Jørgensen:
Kristtjørn**

107 sider illustreret,
kr. 135,- Forlaget Anis

„Historier fra Paradis til Betlehem“ er undertitlen på Gunda Jørgensens nye samling af bibelske fortællinger. Det er ikke bare genfortællinger af de bibelske beretninger, men det er videreførelser, fabulerende og fantasifuldt. F.eks. er der englen Maren, et fortabt væsen, der står og ser efter Jakob, da han drager fra Betel efter at have drømt om himmelstigen. Maren finder stigen julenat i stalden i Betlehem – og står på den, da Gud trækker den op til sig igen.

Vi føres vidt omkring i fortællingerne. Fugl Fønix, Enhjørningen, elefantungen Abul Abaz og en masse andre mærkelige væsener oplever julen. Man kunne tro, at det var en samling julefortællinger kun beregnet til denne særlige del af året. Nej, Gunda Jørgensens fortælleevne kan der også slides på på alle andre tider. Og så er det både for store og små.

HN

**Helmut Friis:
Og Gud sagde**

120 sider, kr. 140,-
Forlaget Anis

Helmut Friis har gjort det igen – nemlig at skrive en vedkommende og anderledes bog med temaer fra Gammel Testamente. I 1991 kom Profeterne, og nu er det skabelsestemaet: urhi-

storiens, stamfædrene, Moses og indvandringen.

I forordet betegner Helmut Friis sin bog som en guide – men ikke en museumsguide. At læse Gammel Testamente er at gå ind i en samtale og spejle sit liv i teksten. Derfor bliver bogen da også på én gang en genfortælling og en fortolkning.

Skabelsesforestillingen har som baggrund en erfaring af livet som en underfuld gave, som ført af en magt, der sætter sig igennem som livmod og håb. Tilværelsen vil noget med mennesket, skriver Friis. I afsnittet om loven gennemgås de 10 bud. Nyt og forfriskende og i sammenhæng med skabelsesforståelsen understreges det om det første bud, at Gud som den ene Gud betyder, at han vedrører alt, universet det hele menneske. Gud vedrører altså ikke delområder af livet, det være sig krigslykke, skæbnen, kærligheden – men alt. Det er folkets erfaringer, vi har nedfældet i bibelens første kapitler, understreger Helmut Friis i en efterskrift, nemlig erfaringer som sammenholder to modsatte perspektiver: at livet er et under – og så menneskets utaknemmelighed. At føre sig liv for Guds ansigt og være et helt menneske er den glædelige mulighed, som tilbydes mennesket. Men Gammel Testamente har den erfaring i ryggen, at mennesket ikke kan lyde Guds lov. Derfor må Gud bruge dommen, landflygtigheden for at vise, hvor mennesket i virkeligheden hører hjemme. HN

Helle Krogh Madsen:

Børn og Gudstjeneste
192 sider ill. – kr. 225,-
Materialecentralen

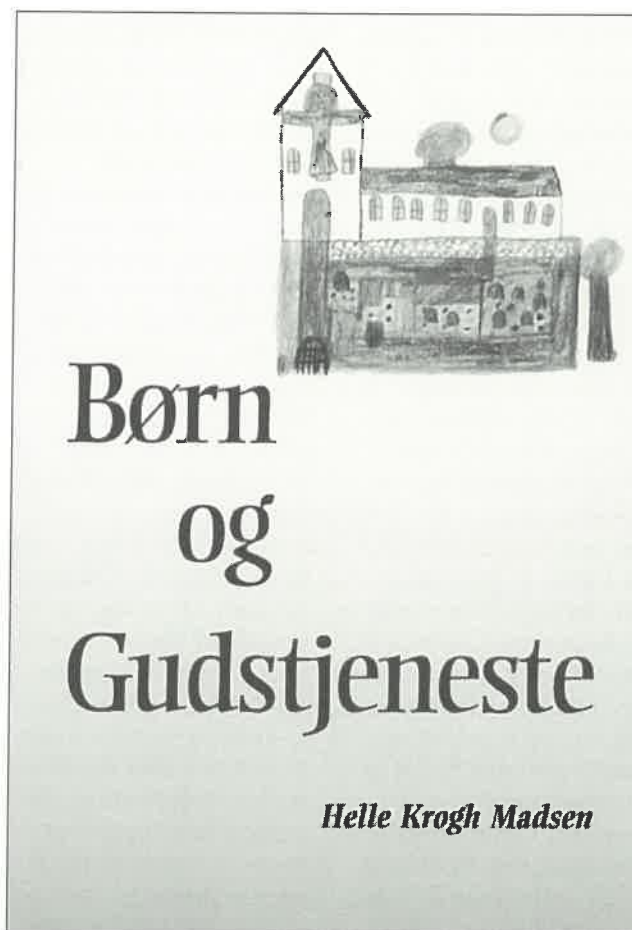
Hvis man læser i en kogebog for at blive motiveret til at gå i gang med madlavningen, kan det blive en temmelig frustrende oplevelse. For det første skal man vælge mellem alle disse fantastiske opskrifter, for det andet synes det som om, samtlige opskrifter har som hovedformål at afsløre, hvor miserabelt mangelfuld beholdningen i det hjemlige køleskab er. Hvis man derimod har bestemt sig for at lave stuvet hvidkål og frikadeller, kan man have god gavn af at konsultere en kogebog for at få nyttige tips til en fornuftig fremgangsmåde, samt ideer til fornyende

variationer af denne dagens ret.

Helle Krogh Madsens bog „Børn og Gudstjeneste“ er primært en sådan nyttebog eller kogebog.

Efter en indledning, der behandler en række generelle forhold af pædagogisk, teologisk og praktisk karakter, følger en lang række gudstjenesteeksempler, beskrevet hver især af de sognepræster, sognemedhjælpere m.fl., der har gennemført disse gudstjenester med børn. Bogens sidste afsnit er en lille samling på i alt otte prædikener/fortællinger for børn.

Bogens mest værdifulde afsnit er afgjort gudstjenesteeksemplerne. Her gives eksempler på børnevenlige højmeser, lørdagsbørnetimer i kirken, temagudstjenester for børn, karnevals-

gudstjeneste, konfirmandgudstjeneste, julegudstjeneste for børneinstitutioner og gudstjenester ved kyndelmisse og Mikkelssdag. Eksemplerne er spændende, fordi mange er af høj pædagogisk kvalitet og fordi, de er så tydeligt forskellige, ja, personlige. Det er tankevækkende, at der i én af fortællingerne, „En historie om præstekjolen“, siges, at formålet med en præstekjole er at skjule præstens person samtidig med, at det tydeligt fremgår af gudstjenesteeksemplerne, at præstens person ofte spiller en meget stor rolle i mødet med børn, ikke forstået som et spørgsmål om, hvorvidt præsten har „børnetække“, men forstået sådan, som Helle Krogh Madsen skriver i forordet: „...præsten træder her tydeligere frem som person, sådan som børn altid kræver af os voksne, at vi gør. Det forudsætter, at præsten kender sine muligheder og sine begrænsninger. Nogle kan bære det, andre kalder „fromt“. Andre det, som nogle kalder „pjattet“. Andre igen er mest troværdige i det traditionelle og højtidelige. Derfor findes børnegudstjenesten ikke.

Trods eksemplernes forskellighed er der ikke her givet et bredt billede af, hvordan man i den danske folkekirke taler til børn. Det er udvalgte, dygtige eksempler til efterfølgelse, vi præsenteres for, og man skal gå i meget små sko for at få krumme tæer over den slags børnegudstjenester. Samlingens formål er da heller ikke at tegne et billede, men at give

inspiration til og anvendelige modeller for gudstjenester med børn.

Går vi til prædiken-/fortællingssamlingen bagest, bliver det personlige islet endnu tydeligere, ligesom også situationsafhængigheden, som Helle Krogh Madsen i forordet selv gør opmærksom på, er afgørende for disse prædikener. Det er næsten umuligt at vurdere sådanne prædikener som tekster, de lever – og bør vel egentlig kun leve – som oplevelser, hændelser, begivenheder.

Bogens indledende afsnit behandler en række emner med temmelig svingende grundighed, igen er bogen mest værdifuld dér, hvor man kan finde praktiske anvisninger og ideer, som f.eks. i afsnittene om „Planlægning og samarbejde“ og „Indbydelser og annoncering“, hvorefter det nok må anbefales at læse om „Børnekultur“ og om „At fortælle“ i den egentlige faglitteratur på disse områder. Bruger man bogen som „køgebog“ og slår op under den „ret“, man i dag ønsker at tilberede, bliver man så hjertens taknemmelig, når man opdager, at bogen er forsynet med både en god og fyldig litteraturliste, en liste over bogens bidragydere med angivelse af sogn (så man kan ringe og spørge til råds), samt en liste over samtlige anvendte bibeltekster.

Børn og Gudstjeneste forærer os ikke den teoretiske overbygning, de „rigtige meninger“ om forholdet mellem børn og gudstjeneste, men den giver praktiske ide-

er til den, der ikke altid har disse ideer dryssende ud af ærmet – så det er en bog, man nemt kunne gå hen og få brug for.

Benthe Kleon Jeppesen

ANNA OG HR. JOHN af Fynn.

Oversat til dansk af Anette Broberg Knudsen.

174 sider, 158,- kr.
Unitas Forlag 1992.

Der er med denne bog kommet en fortsættelse af „Kære Hr. Gud, det er Anna“ fra 1974 (dansk udgave 1977 og 1988), som for mig var – og er – en vidunderlig oplevelse, der burde forundes alle. Det er historien om den hjemløse pige Anna, der tilsyneladende kommer intetstedsfra og bliver fundet af Fynn, som tager hende med hjem og indlogerer hende i 3 1/2 år, indtil hun bliver dræbt ved en ulykke. Annas forhold til Gud er barnets; hun ejer i den grad fantasi og evnen til at undres – og hun er god til at smitte andre med sine oplevelser – ikke mindst læseren!

I 1987 udkom „Annas bog“, som er en lille bog med Annas egne, efterladte skrivelser.

Jeg havde håbet på en lige så vidunderlig fortsættelse med den nyudkomne bog. Men det blev det ikke for mig – måske, fordi jeg efter den første bog havde forventninger om at blive overrasket og derfor ikke blev så overrasket – måske, fordi den nye bog ikke ejer den samme originalitet som den

første udgivelse – og måske, fordi den danske oversættelse ikke er helt så bramfri og fyndig som de to første (der er oversat af Anna Sophie Seidelin). Jeg synes næsten, den er for pæn (uden at vide, hvilken oversættelse, der er den rigtigste, fordi jeg ikke kender den engelske udgave).

Men det er stadig en god historie, historien om Anna. I denne bog handler det mest om hendes samvær med den aldrende matematiklærer, hr. John, der er fritænker og ateist, men som Anna får ledt på nye veje. Og hun gør det med hans egne metoder: ud fra matematikkens verden får hun illustreret, hvem Gud er for hende – og selvom den lokale præst bestemt ikke bryder sig om hendes teologi, så er det svært at være uenig med hende.

Annas måde at sammenligne hr. Gud med et spil dam eller med de reciprokke værdier af et tal (den reciprokke værdi af 17 er 1/17), som hun kalder tal, der står på hovedet, er vidunderlige. Og for den, der gerne vil opleve nye måder at stille troen op over for erkendelsen, er denne bog bestemt også anbefalelsesværdig.

Finn Dyrhagen

Nyt fra Folkekirkens pædagogiske institut

Folkekirkens pædagogiske Institut er nu ved at være en realitet.

Den nye rektor, lektor Jens Kristian Krarup fra Præstehøjskolen, tiltrådte i efteråret 1992. Ved stor velvilje fra kirkeminister Torben Rechendorff lykkedes det at få oprettet to lektorstillinger, som er besat af studenterpræst Birgitte Thyssen, Århus, og højskolelærer cand.pæd. Viggo Ernst Thomsen, Haslev udvidede Højskole. Instituttets nye sekretær, kordegn Karen-Marie Holst Janerup fra Frederikshavn, er tiltrådt 1. februar.

Kirkeministeriet har erhvervet en naboejendom til Præstehøjskolen som tilholdssted for instituttet indtil videre. Senere vil der blive taget stilling, om dette hus skal udvides eller der skal bygges helt nyt i umiddelbar nærhed af institutionsmiljøet i Løgumkloster. Der skal være et nært samarbejde mellem Præstehøjskolen og instituttet. Instituttets medarbejdere skal også undervise på Præstehøjskolen, og de to institutioner skal kunne udnytte hinandens biblioteker og undervisningslokaler.

Folkekirkens pædagogiske Institut skal styrke pædagogisk arbejde på folkekirkeligt grundlag, både det mere „officielle“ og det frivillige. Det drives af kirkeministeriet og har bestyrelse til fælles med folkekirkens andre uddannelsesinstitutioner.

Instituttet vil afholde kursus i religionspædagogik i Løgumkloster og rundt omkring i landet. Kurserne er særlig beregnet for præster, andre ansatte ved sognekirkerne, ledere i frivilligt kirkeligt arbejde og undervisere i fri folkeoplysning.

Udover kurserne tager instituttet sig af pædagogisk udviklingsarbejde og religionspædagogisk studievirksomhed. Det yder rådgivning og støtte til stiftsmaterialesamlinger kirke-skole-samarbejde m.v. og koordinerer pædagogiske initiativer i folkekirkelig sammenhæng.

Samtidig med instituttets oprettelse er det religionspædagogiske studiecenter i Løgumkloster blevet nedlagt, og centrets religionspædagogiske studiesamling er overdraget vederlagsfrit til instituttet. Studiesamlingen rummer ca. 4.000 bøger og undervisningsmaterialer til kirke og skole. Der vil som hidtil være offentlig adgang til studiesamlingen.

27.-28. marts afholder Evangelisk-Pædagogisk Samvirke og Folkekirkens pædagogiske Institut på Løgumkloster Højskole en fælles konference om de frie kirkelige organisationers forventninger til instituttet. Konferencen finder sted i forbindelse med EPS' årsmøde.

Instituttets første kursus er allerede afviklet i begyndelsen af februar. Det omhandlede den indledende konfirmationsforberedelse. Det næste større kursus

handler om opfølgende konfirmandarbejde (konfirmandklubber, KFUM og KFUKs projekt Konfirmand år 2000, ungdomsgudstjenester m.v. Kurset foregår på Løgumkloster Refugium 24.-28. maj og er beregnet for præster, andre ansatte i folkekirken og medarbejdere i de frie kirkelige organisationer.

Præster deltager på samme vilkår som på Præstehøjskolen. Andre kan søge deres menighedsråd, organisationer eller kommune om støtte. Program kan fås ved henvendelse til

Folkekirkens
pædagogiske Institut
Slotsgade 9
6240 Løgumkloster
Tlf. 74 74 32 13 kl. 10-12

- et tidsskrift til medarbejdere om alle former for kirkelig undervisning i teori og praksis
- inspiration til børne- og familie arbejdet.
- undervisningsmodeller til kirkeårets tekster og centrale kristne temaer.
- forslag til andagter og gudstjenester.
- omtale og anmeldelse af nye undervisningsmaterialer m.m.

UDGIVET AF EPS

Evangelisk Pædagogisk Samvirke, som er en sammenslutning af en række folkekirkelige organisationer, der er involveret i kirkens forkyndelse og undervisning.

MEDLEMMER AF EPS

Dansk Bibelskole. Dansk Missionsråd. De samvirkende Menighedsplejer. Det danske Bibelselskab. Diakonhøjskolen. Diakonissehuset Sankt Lukas Stiftelsen. Diakonissestiftelsen. FDF/FPF. KFUK-spejderne i Danmark/De grønne pigespejdere. KFUM-spejderne i Danmark KFUM/KFUK i Danmark. KFUMs Idrætsforbund i Danmark. Kirkefondet. Kirketjenesten i Danmark. Kristelig forældre- og lærerforening. Menighedernes Daginstitutioner. Sammenslutningen af Indre Missions skoler. Unge Hjem Bevægelsen i Danmark.

REDAKTION

Henning Nørhøj (ansv.), Eberhard Harbsmeier, Finn Dyrhagen, Anne Grethe Guldager, Nina Tange Kristensen, Helle Krogh Madsen, Jens Chr. Bach Iversen, Jens Kristian Krarup, Lars Tjalve, Anne Sandemand Schrøder og Mette Geil.

ABONNEMENT

Årsabonnement (4 numre) kr. 100,-. Løssalg kr. 30,-
Giro 8 05 53 51.

HENVENDELSE

Adresseændringer bedes meddelt Avispostkontoret. Husk ved alle henvendelser at opgive abonnementsnummeret, som står opført sammen med adressen på bladets bagside.

Religionspædagogisk Center
Frederiksberg Allé 10 A
1820 Frederiksberg C
Tlf.: 31 24 92 50 (kl. 10-16)

Religionspædagogisk Centers formål er at være til rådighed for såvel hjem, kirke og skole, hvad angår dåbsoplæring og kristendomsundervisning.

- Udstillinger, kataloger og pædagogisk vejledning.
- Udlejning af film og bogkufferter.
- Salg af bøger og AV-materialer.

Sats og layout: Kim Pedersen

Tryk: Specialtrykkeriet Viborg

K-materialet

Af Søren Lodberg Hvas og Erik Ågård. Nu i 3. udgave.

»... noget af det er det bedste på markedet. Det er klart i sin opbygning. Det giver den enkelte underviser stor frihed i anvendelsen. Og det er en fryd for øjet, idet hvert eneste opslag er grafisk gennemarbejdet«, skrev Lars Tjalve i Kristeligt Dagblad om 2. udgaven.

K-materialet er stadig det mest solgte og brugte konfirmandmateriale. Nu i ajourført og revideret 3. udgave: ny bibeloversættelse, nye billeder, ny undervisningsvejledning og en helt ny fortællesamling: *Livserfaringer*.

Materialet er klar til levering, og priserne er uændrede fra 2. udgaven:

<i>Konfirmandens bog, 3. udgave</i>	kr. 96,-
<i>Undervisningsvejledning, 3. udgave</i>	kr. 196,-
<i>Livserfaringer, ny fortællesamling</i>	kr. 225,-
<i>8 af lektionerne fra konfirmandens bog fås også som blokke</i>	
<i>à 20 ens blade: K 8, 9, 10, 13, 15, 19, 21 og 23</i>	kr. 118,-
<i>Livsmønstre, litteratursamling</i>	kr. 225,-
<i>Livshistorier, litteratursamling</i>	kr. 196,-

I boghandelen eller portofrit direkte fra forlaget:

Materialecentralen

Religionspædagogisk Center

Frederiksberg Allé 10 A, 1820 Frederiksberg C Tlf. 31 24 92 50